

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ МВС УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ІНСТИТУТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ПРИ ДОНЕЦЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Лефтеров В.О.

*НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
З КУРСУ "ЮРИДИЧНА ТА ПРОФЕСІЙНА
**ПСИХОЛОГІЯ ПРАЦІВНИКІВ КАРНОГО
РОЗШУКУ**"*

Донецьк-2004

УДК 159.92:34 ББК 88.4 Л 53	<i>Затверджено Вченою радою Донецького інституту внутрішніх справ (протокол від 29.04.2003 № 4)</i>
-----------------------------------	---

Лефтеров В.О. Навчально-методичний посібник з курсу “Юридична та професійна психологія працівників карного розшуку”. - Донецький інститут внутрішніх справ МВС України при Донецькому національному університеті, 2004. – 42 с.

Навчально-методичний посібник з курсу «Юридична та професійна психологія працівників карного розшуку» розроблено відповідно до навчального плану і складається з навчальної програми курсу, методичних рекомендацій з проведення семінарських та практичних занять, підготовки до заліку, списку рекомендованої літератури.

Посібник призначений для курсантів факультету громадського порядку та профілактики та факультету кримінальної міліції Донецького інституту внутрішніх справ за спеціальністю “Правоохоронна діяльність”. Вивчення дисципліни «Юридична та професійна психологія працівників карного розшуку» спрямовано на поліпшення теоретичної та практичної підготовки курсантів до роботи на посадах працівників карного розшуку.

Розробка посібника здійснена на кафедрі кримінології та юридичної соціології ДІВС з урахуванням сучасних поглядів на головні проблеми психології та юриспруденції, професійної діяльності правоохоронних органів, виходячи із Закону України “Про міліцію”, вимог Президента та Міністра внутрішніх справ України.

Рецензенти:

Тімченко О.В., доцент кафедри прикладної психології Національного університету внутрішніх справ МВС України (м. Харків), доктор психологічних наук, доцент.

Рижков Е.В., начальник кафедри попередження злочинів в сфері інформаційних технологій Донецького інституту внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

ВСТУП

Навчально-методичний посібник з курсу «Юридична та професійна психологія працівників карного розшуку» призначений для курсантів факультету громадського порядку та профілактики та факультету кримінальної міліції Донецького інституту внутрішніх справ за спеціальністю “Правоохоронна діяльність”.

Посібник складений з урахуванням сучасних поглядів на головні проблеми психології та юриспруденції, професійної діяльності правоохоронних органів, і вирішує, виходячи із Закону України “Про міліцію”, вимог Президента України, Міністра внутрішніх справ щодо поліпшення роботи органів внутрішніх справ, завдання теоретичної та практичної підготовки курсантів до роботи на посадах працівників карного розшуку.

Зміст навчально-методичного посібника відповідає вимогам Указу Президента України від 18.02.2002 № 143/2002 “Про заходи щодо подальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян”, Указу Президента України від 06.02.2003 № 84/2003 “Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією”, “Концепції психопрофілактичної роботи в органах внутрішніх справ України” (затвердженої Наказом МВС України від 5.04.2002 № 334), “Комплексної програми кадрової політики в органах і підрозділах внутрішніх справ і забезпечення законності і дисципліни на 2001-2005 роки” (затвердженої Наказом МВС України від 30.06.2001 р. № 515), інших нормативних документів, що спрямовані на збереження людського і професійного потенціалу органів внутрішніх справ, підвищення ефективності їх діяльності з охорони правопорядку і боротьби зі злочинністю.

Викладання предмету “Юридична і професійна психологія працівників карного розшуку” має головною метою у взаємодії з іншими соціально-гуманітарними, юридичними та спеціальними дисциплінами сприяти підготовці випускника до виконання професійних функцій працівника ОВС.

Мета курсу полягає в озброєнні курсантів системою теоретичних знань, практичних навичок і умінь службової діяльності, що містить в собі постійний і підвищений фактор ризику, напружене виконання завдань в умовах недостатньої інформації, дефіциту часу, високої відповідальності за результати праці та інших проблем, які

можуть бути вирішені тільки при належній організації професійно-психологічної підготовки.

Головні завдання курсу:

- розкрити фундаментальні положення психології та їх значимість в професійній діяльності працівників карного розшуку;
- показати майбутнім фахівцям ОВС соціально-психологічні умови ефективної діяльності співробітників і колективів ОВС в різних галузях правоохоронної діяльності;
- сформувати у працівників психологічну готовність до професійної діяльності в екстремальних ситуаціях, позитивну мотивацію до вибору безпечних технологій виконання службових завдань, відповідальне ставлення до дотримання правил безпеки у службовій діяльності, передбачливості;
- прищеплювати та покращувати соціально-психологічну культуру працівників карного розшуку.

Освітньою метою дисципліни є формування у курсантів:

- системи знань про теоретико-методологічні засади “Юридичної та професійної психології працівників карного розшуку”, її місце в системі психолого-юридичних дисциплін;
- чіткого уявлення про понятійний апарат “Юридичної та професійної психології працівників карного розшуку”;
- умінь та навичок аналізу соціально-психологічних явищ.

Внаслідок вивчення навчальної дисципліни курсанти повинні знати:

- предмет, завдання, методи та структуру “Юридичної та професійної психології працівників карного розшуку”;
- теоретичні та практичні аспекти психології особистості, юридичної та кримінальної психології;
- психологічні особливості діяльності та особистості працівника карного розшуку;
- природу та динаміку професійної деформації особистості;
- соціально-психологічний зміст, умови та засоби оптимізації професійного спілкування;
- психологічні особливості правопорушників (злочинців) та антисуспільних угруповань для планування і проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих дій;
- психологічні характеристики учасників кримінального процесу, окремих процесуальних та слідчих дій;

- психологічні аспекти вбивства та його розслідування;
- психологічну характеристику дій працівника ОВС в екстремальних умовах та засоби формування психологічної стійкості.

Курсанти повинні вміти:

- застосовувати отримані знання в практичній діяльності;
- здійснювати соціально-психологічний аналіз особистості, що становить інтерес для кримінального процесу;
- складати психологічний портрет злочинця;
- діагностувати неправду та нещирі поведінку осіб, учасників кримінального процесу;
- враховувати психологічні особливості спілкування з різними категоріями громадян в службовій діяльності;
- ефективно вирішувати конфлікти в процесі виконання службової діяльності;
- забезпечувати психологічну готовність до дій в екстремальних ситуаціях;
- застосувати методику візуальної психодіагностики для встановлення психологічного контакту та довіри з метою отримання інформації для розкриття злочинів;
- застосовувати правомірні засоби психологічного впливу на різноманітні верстви населення.

В основу методики оволодіння предметом покладено розвиток ініціативи та відповідальності курсантів за систематичну та активну роботу з вивчення рекомендованої літератури, досвіду практичної діяльності підрозділів карного розшуку.

Навчальним планом на вивчення предмету відводиться 90 годин, із них: аудиторні заняття – 54 годин, самостійна робота - 36 години. За підсумками курсанти складають залік.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ п/п	Найменування розділів та тем	Кількість годин по видам занять					
		Всього	Всього ауд.	Л	С	ПЗ	Самос- тійна роб.
1	Предмет, структура, мета і завдання „Юридичної та професійної психології працівників карного розшуку”	10	6	2	2	2	4
2	Психологія особистості та діяльності працівників карного розшуку	10	6	2	2	2	4
3	Пізнавальна підструктура професійної діяльності працівників карного розшуку	10	6	2	2	2	4
4	Спілкування у професійній діяльності працівника карного розшуку (комунікативна підструктура)	10	6	2	2	2	4
5	Психологія потерпілого	10	6	2	2	2	4
6	Психологія особистості злочинця	10	6	2	2	2	4
7	Психологічна характеристика злочинної групи	10	6	2	2	2	4
8	Психологічні аспекти убивства та його розслідування	10	6	2	2	2	4
9	Психологічна характеристика дій в екстремальних умовах	10	6	2	2	2	4
	Всього:	90	54	18	18	18	36
	Залік						

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

Тема 1. ПРЕДМЕТ, СТРУКТУРА, МЕТА І ЗАВДАННЯ „ЮРИДИЧНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ПРАЦІВНИКІВ КАРНОГО РОЗШУКУ”.

Психологія і право, соціально-психологічні фактори діяльності працівників органів внутрішніх справ. Предмет і методи юридичної психології, як основи курсу „Юридичної та професійної психології працівників карного розшуку”. Етапи формування юридичної психології як прикладної галузі психології, основні шляхи і напрямки її розвитку. Юридична психологія в системі різноманітних наукових галузей знань. Її методологічні, природничонаукові та правові засади. Міждисциплінарні зв'язки юридичної психології із загальною, соціальною, підлітковою, педагогічною, медичною, інженерною психологією, психологією управління, праці, а також з кримінальним і цивільним правом, кримінологією.

Структура, функції, мета та завдання Юридичної та професійної психології працівників карного розшуку, її місце в системі інших прикладних наук, роль в формуванні особистості працівника органів внутрішніх справ, в підвищенні ефективності якості їх праці.

Професійно-психологічна підготовка як особливий, вибірково-комплексний різновид формування спеціаліста. Співвіднесення видів формування із структурою особистості, окремими якостями працівника ОВС. Основні завдання підготовки: тренування і розвиток професійно-орієнтованих пізнавальних якостей, удосконалення культури і техніки професійного спілкування, розвиток саморегуляції професійної поведінки.

Основні поняття: соціально-психологічні фактори, юридична психологія, професійна психологія, предмет, методи і галузі психології, психологічні детермінанти ефективності праці, психологічна підготовка, психологічна готовність та психологічна стійкість (толерантність), саморегуляція.

Тема 2. ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ КАРНОГО РОЗШУКУ.

Поняття особистості і діяльності в психології. Психологічні методи вивчення особистості суб'єктів оперативно-службової діяльності. Місце і роль психолога у вивченні психологічних особливостей учасників кримінального процесу.

Індивід, особистість, як суб'єкт діяльності. Структура особистості, біологічне і соціальне в особистості. Світ психологічних явищ особистості. Світоглядна основа, ціннісні орієнтації, мотиваційна сфера, психічні властивості особистості. Несвідоме в структурі особистості, в спонуканнях людини. Професійно значущі якості працівника карного розшуку. Конвенціональність, розвинута правосвідомість. Високий рівень соціалізації особистості.

Поняття професіограми. Професіограма працівника карного розшуку та її структура. Психограма, як складова професіограми. Соціальна, когнітивна (пізнавальна) комунікативна підструктури. Розвинутий інтелект, гнучке, творче мислення, висока розумова працездатність, розвинені уява, інтуїція, комунікативна компетентність, здатність встановлювати і підтримувати емоційні контакти з учасниками спілкування, адекватна самооцінка, розвинутий самоконтроль. Психологічні особливості вирішення працівниками карного розшуку організаційно-управлінських питань в умовах тривалих перевантажень тощо.

Психологічні особливості діяльності працівників карного розшуку. Адаптація працівників органів внутрішніх справ до професійної діяльності. Психологічні чинники професійної адаптації. Проблеми адаптації та становлення молодих фахівців в практичних органах внутрішніх справ.

Явище професійної деформації у працівників ОВС, її показники та чинники. Шляхи профілактики та корекції професійно-психологічної деформації працівників ОВС. Психологічні аспекти підвищення ефективності діяльності працівників карного розшуку.

Професійний психологічний відбір на службу до оперативних підрозділів. Поняття професійної надійності.

Основні поняття: індивід, особистість, психічні властивості особистості, мотивація, професійно важливі якості, емоційно-вольові якості, професіограма, психограма, діяльність, адаптація, професійно-психологічна деформація.

Тема 3. ПІЗНАВАЛЬНА ПІДСТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ КАРНОГО РОЗШУКУ.

Психологічні пізнавальні процеси та їх прояв у професійній діяльності працівників карного розшуку, значення у формуванні й розвитку особистості.

Відчуття, як елементарна форма почуттєвого відображення об'єктивного світу. Різновиди відчуттів, їх закономірності і властивості. Поняття про пороги чутливості аналізаторів. Сенсibilізація, синестезія, адаптація, послідовні образи. Поняття про сприйняття та його значення у професійній діяльності працівників карного розшуку. Основні властивості і закономірності сприйняття: предметність, цілісність, константність, активність, осмисленість, апперцепція, ілюзія. Особливості сприйняття предметів, простору, часу, руху учасниками кримінального процесу.

Спостережливість – необхідна якість співробітника ОВС. Загальна характеристика уваги і її основних властивостей, різновиди уваги.

Поняття пам'яті. Загальна характеристика різновидів пам'яті. Наглядно-образна, наглядно-дійова, вербально-логічна, емоційна, довільна і мимовільна пам'ять. Закономірності мнемічних процесів: запам'ятовування, збереження, відтворення і забуття. Вплив кримінальної обстановки, катастроф, аварій, а також особливостей кримінального, цивільного процесу на пам'ять. Мнемотехнічні прийоми, прийоми оперативного і правильного запам'ятовування.

Мислення - вища форма психічного відображення. Використання особливостей розумових операцій в правоохоронній діяльності. Різновиди мислення. Етапи ментального процесу в ході творчого пошуку істини під час розслідування (розгляду в суді) кримінальних справ, в ході вирішення різних конфліктних ситуацій. Характеристика розумової діяльності працівника карного розшуку. Складність і розмаїття завдань, що вирішуються працівниками ОВС при розслідуванні злочинів. Прийоми професійного мислення в оперативно-пошуковій діяльності працівників карного розшуку. Способи активізації розумових процесів: включення в діяльність, вербалізація ментальних процесів, класифікація інформації, методи програвання ролі, відстрочки, «мозкової атаки».

Уявлення і його різновиди. Зв'язок уявлення із сприйняттям, мисленням, пам'яттю. Поняття мови, її значення в діяльності працівників карного розшуку. Розслідування злочинів - різновид загального процесу пізнання істини. Своєрідність форм і методів пізнання під час розслідування злочинів. Моделювання при розслідуванні злочинів. Пізнавальна функція версій.

Основні поняття: психічні пізнавальні процеси, відчуття, сприйняття, увага, пам'ять, мислення, розумові операції, уява, мова, спостереження, психологічний аналіз.

Тема 4. СПІЛКУВАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ КАРНОГО РОЗШУКУ (КОМУНІКАТИВНА ПІДСТРУКТУРА).

Поняття про спілкування, його основні засоби, функції та види. Перцептивна, комунікативна (інформаційна), і інтерактивна функції та сторони спілкування. Вербальне й невербальне спілкування. Жести і міміка. Загальні соціально-психологічні особливості професійного спілкування працівника правоохоронних органів. Рівні комунікації, бар'єри спілкування. Соціальні ролі і статус партнері в по спілкуванню. Явище стереотипізації. Емпатія. Рефлексія. Просторова організація спілкування.

Психологія спілкування з різними категоріями громадян. Процесуальні форми професійного спілкування. Психологічні засоби впливу в процесі спілкування (зараження, навіювання, наслідування, чутки та ін.). Моделі, стратегії, техніка, прийоми та стилі спілкування працівників міліції. Застосування стратегій та стилів спілкування в діяльності працівників карного розшуку.

Мова у професійному спілкуванні працівника ОВС. Психологічна характеристика мови учасників спілкування. Мовна поведінка працівників карного розшуку, мовний етикет і його роль у встановленні і підтримці психологічного контакту. Вимоги, що пред'являються до мови юриста.

Психологічний аналіз поведінки працівників карного розшуку в конфліктних ситуаціях. Профілактика і шляхи розв'язання конфліктів в діяльності правоохоронних органів. Стратегія поведінки в конфлікті. Стиль конкуренції, стиль ухилення, стиль пристосування, стиль співробітництва, стиль компромісу. Визначення свого власного

стилю. Способи упередження конфліктів в комунікативних процесах. Засоби невербального спілкування, їх роль у встановленні та підтримці продуктивного діалогу.

Основні поняття: спілкування, сутність та види спілкування, комунікативні властивості, засоби спілкування, засоби психологічного впливу, зараження, навіювання, наслідування, чутки, моделі спілкування, стратегії спілкування, рівні комунікації, конфлікти.

Тема 5. ПСИХОЛОГІЯ ПОТЕРПІЛОГО

Психологічна характеристика потерпілого. “Жертва злочину” і потерпілий. Поняття віктимності. Фактори віктимізації. Історія віктимологічних досліджень Жертва як похідна незахищеності, девіантності й агресії.

Дослідження особистості потерпілого. Методики дослідження особистості потерпілого: 1) “статична галузь” та 2) “динамічна галузь”. Спеціальні методи дослідження особистості і поведінки потерпілого: аналіз слідчої та судової статистики, слідчої і судової практики, матеріалів судово-психологічних та судово-психіатричних експертиз, спеціальної статистики про потерпілих, соціально-психологічні та судово-психологічні дослідження конфліктних ситуацій тощо.

Відношення потерпілого до встановлення істини. Особливості роботи з потерпілим. Загальна психологічна характеристика потерпілого. Сексуальні аспекти віктимної психології Психічні особливості показань потерпілих та їх врахування у діяльності працівника карного розшуку. Психологічний аналіз свідчень потерпілого. Свідчення потерпілого як джерело доказу (засіб доказу). Відмінність свідчень потерпілого від показань свідків злочину.

Основні поняття: потерпілий, жертва, віктимність, девіантність, “навчена (виучена) безпорадність”, “агресивний потерпілий”, вербальна агресія, обвинувальна домінанта, показання потерпілого, афектогенні обставини, напружений психічний стан, психотравмуючий вплив.

Тема 6. ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ ЗЛОЧИНЦЯ.

Психологічна характеристика правової, злочинної та відхиленої від соціальних норм поведінки людей. Особливості формування особистості злочинця. Психологічні фактори формування злочинної поведінки особистості. Проблема психологічних причин злочинної поведінки. Єдність соціально-біологічних факторів злочинної поведінки.

Психологія злочину. Злочинність як кримінально-психологічне явище. Поняття про психологічну структуру злочинного діяння. Способи здійснення злочинного діяння. Мотив - психологічна підстава вчинку. Мотивація злочинної поведінки. Планування та ухвалення рішення про здійснення злочину, і його здійснення. Результат злочинного діяння. Психологія вини. Соціально-психологічні аспекти юридичної відповідальності.

Психологічні особливості особистості правопорушника. Орієнтаційно-поведінкова схема особистості злочинця. Кримінально-психологічний портрет особистості. Акцентуація характеру та особистості злочинця. Психологічні типи злочинців і їх врахування у діяльності працівників карного розшуку. Насильницькі, корисні і корисно-насильницькі типи злочинців. Психологічні особливості злочинців-підлітків. Психологічні особливості злочинців професіоналів і рецидивістів.

Основні поняття: соціальна норма, девіація, девіантна поведінка, психологічний механізм злочину, мотив злочину, “безмотивні” злочини, особистість злочинця, типологія злочинців, дефекти соціалізації, портрет правопорушника.

Тема 7. ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИННОЇ ГРУПИ.

Поняття групи в психологічній науці. Група як суб’єкт діяльності. Основні ознаки групи. Групові норми поведінки. Класифікація груп. Співвідношення понять «група» і «колектив». Психологічна характеристика великих соціальних груп. Роль звичок, національних звичаїв, традицій, соціальних установок в різних соціальних групах людей. Суспільна психологія та індивідуальна свідомість членів групи. Психологічна характеристика малої групи, її

структура та ознаки. Класифікація малих груп (довготривалі та короткотривалі, формальні і неформальні, групи членства і референтні групи). Динамічні процеси в малій групі. Групова згуртованість і груповий конформізм. Феномен групового тиску. Групова сумісність членів групи. Психологічні основи міжособистісних взаємовідносин в групі. Поняття психологічного «клімату» в групі (колективі).

Група у кримінальному середовищі. Психологія здійснення злочину в складі злочинної групи. Психолого-правова оцінка організованих злочинних формувань, їх протиправної діяльності. Типи злочинних формувань: випадкова злочинна група; злочинна група, яка скоїла злочин за попередньою домовленістю; організована, усталена злочинна група (банда); згуртована організована злочинна група (організація); злочинне товариство (об'єднання) організованих злочинних груп.

Кримінально-психологічна характеристика груп, які вчиняють злочин. Структура злочинної групи, її ознаки. Психологія міжособистісних відносин в різних злочинних формуваннях (групах). Кругова порука в злочинній групі. Психологічні методи нейтралізації кругової поруки, боротьба з груповою злочинністю. Психологія організованої злочинності. Стан і тенденції розвитку організованої злочинності в Україні. Психологічні особливості окремих організованих злочинних груп.

Юрба як суб'єкт позаколективної поведінки. Види юрби і її особливості. Психологічні прийоми і методи нейтралізації агресивної юрби. Запобігання паніки, масових безчинств, конфліктів на національній основі, в районах стихійних та інших лих.

Основні поняття: група, колектив, види соціальних груп, групові феномени, міжособистісні відносини, соціально-психологічний клімат, злочинна група, організована злочинність, юрба, паніка.

Тема 8. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УБИВСТВА ТА ЙОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.

Вбивство як суспільне явище. Загальний підхід до проблеми убивств: психологічний аспект. Вбивство в житті людей. “Людина відрізняється від тварини тим, що вона вбивця”. Прийнятність вбивств. “Справедливе” вбивство. Вбивство і смерть Насилля,

жорстокість і вбивство. Розмаїття насильств. Нові риси: тероризм, вбивство на замовлення тощо.

Вбиваючі та вбиваємі. Всі сини Каїна (загальний профіль вбивць). Дуже різні вбивці. Жертви. Причини вбивств. Типологія і способи убивств. Мотиви здійснення убивств і їхній системний аналіз.

Психологічний профіль і типологія убивць Особистість убивці: співвідношення соціального і біологічного. Висока тривожність – відмінна якість вбивці. Джерела високої тривожності та її руйнівні наслідки. Почуття вини. Психологія серійних убивств. Нестримана тяга до смерті (некрофілія). Психологічні особливості розслідування злочинів, пов'язаних з убивством. Судово-психологічна експертиза при розслідуванні убивств.

Основні поняття: вбивство, вбивці, сексуальні убивства, убивства з помсти, корисливі убивства, політичні убивства домінантні убивства, національні і релігійні убивства, некрофільські убивства, психолого-криміналістичний аналіз вбивства і вбивці, слідчий експеримент, пошукові версії, оперативно-розшукові засоби.

Тема 9. ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЙ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ.

Поняття екстремальності, екстремальної ситуації. Вплив екстремальних ситуацій на психічний стан та поведінку людини. Екстремальні фактори в правоохоронній діяльності. Характеристика та види екстремальних умов діяльності в ОВС. Класифікація травмонебезпечних ситуацій. Психологічні прояви екстремальних умов. Психологічна напруженість та її прояви: стрес, афект, фрустрація, психологічна криза. Психологічні детермінанти загибелі та поранень працівників ОВС.

Основні напрямки психологічної підготовки. Характеристика професійно-психологічної стійкості в умовах психологічної напруженості, її зв'язки з іншими індивідуальними особливостями особистості працівників ОВС. Система підготовки працівників карного розшуку до дій в екстремальних умовах.

Психологічна стійкість до різних складних факторів службової діяльності: напруженості, ризику, відповідальності, протидії, швидкоплинності та ін. Стійкість до сильнодіючих на психіку

чинників: вигляду крові, тілесних ушкоджень, трупів та стогону потерпілих. Психологічна стійкість співробітників до умов дії в натовпі: виявлення та затримання правопорушників, використання засобів індивідуального захисту, зброї та спецзасобів у різних ситуаціях службової діяльності. Професійно необхідні вольові якості співробітника ОВС, їх формування і розвиток. Розвиток навичок контролю зовнішнього прояву емоцій. Передінцидентний менеджмент у діяльності ОВС. Психічна саморегуляція працівників карного розшуку в екстремальних ситуаціях. Психологічний тренінг, теорія і практика застосування в правоохоронній діяльності.

Основні поняття: екстремальність, екстремальні ситуації, види травмонебезпечних ситуацій, психологія особистої безпеки, психологічна підготовка, психологічна стійкість, передінцидентний менеджмент, саморегуляція.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
щодо проведення семінарських та практичних занять з
“Юридичної та професійної психології працівників карного
розшуку”

Тема 1. ПРЕДМЕТ, СТРУКТУРА, МЕТА І ЗАВДАННЯ
„ЮРИДИЧНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ПРАЦІВНИКІВ
КАРНОГО РОЗШУКУ”.

Питання семінару:

1. Соціально-психологічні фактори діяльності працівників органів внутрішніх справ.
2. Юридична психологія як основа курсу професійної психології працівників ОВС.
3. Предмет, завдання і методи юридичної психології.
4. Значення психологічної підготовки працівників карного розшуку.

Література:

1. Рішення колегії МВС України № 2 КМ/2 від 03 лютого 1997 р. «Про затвердження концепції психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ України».
2. Наказ МВС України № 334 від 4.04.2002 “Про затвердження концепції психопрофілактичної роботи в органах внутрішніх справ України”
3. Андросюк В.Г., Ромашко А.В. Педагогіка і психологія в діяльності органів внутрішніх справ. – К., 1988.
4. Васильев В.Л. Юридическая психология. - М., 2000.
5. Костицький М.В. Введення в юридичну психологію. – К., 1990.
6. Основи психології /за ред. Киричука О.В., Роменця В.А. /К.,1995.
7. Чуфаровский Ю.Ф. Психология в оперативно-розыскной деятельности. - М., 1996.
8. Чуфаровский Ю.В. Юридическая психология. - М., 1997.
9. Столяренко А.М. “Психологическая подготовка личного состава ОВД”. – М. 1987.

Реферати:

1. Історія розвитку й етапи формування юридичної психології як прикладної галузі психології.

2. Професійна психологія працівника карного розшуку в системі різноманітних наукових галузей.

Питання для самоконтролю:

1. Які основні завдання ставить перед собою сучасна психологія?

2. Що таке психіка, свідомість та які ознаки вона має?

3. Які методи використовуються в психологічних дослідженнях?

4. В чому полягає сутність методу експерименту?

5. Які вимоги у застосуванні методу спостереження, тестування?

6. Які основні галузі має сучасна психологія?

7. Інтеграція психології та права.

8. Юридична психологія в системі різноманітних наукових галузей знань.

9. Структура, функції, мета та завдання Юридичної та професійної психології працівників карного розшуку.

10. Форми та методи психологічної підготовки працівників ОВС.

Методичні вказівки:

Під час вивчення теми передбачається обов'язкове засвоєння курсантами основних психолого-педагогічних понять і термінів, розуміння основних принципів, методології, структури професійної та юридичної психології.

Доцільно навчитись застосовувати методологічний інструментарій з питань юридичної психології, як галузі психологічної науки, її методологічні, природничонаукові та правові засади. Встановлювати міждисциплінарні зв'язки юридичної психології із загальною, соціальною, підлітковою, педагогічною, медичною, інженерною психологією, психологією управління, праці, а також з кримінальним і цивільним правом, кримінологією.

Особливо слід звернути увагу на визначення структури, функцій, мети та завдань „Юридичної та професійної психології працівників карного розшуку”, її місце в системі інших прикладних наук, роль в формуванні особистості працівника органів внутрішніх справ, в підвищенні ефективності якості їх праці.

З урахуванням вимог Указу Президента України від 06.02.2003

№ 84/2003 “Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією”, “Концепції психопрофілактичної роботи в органах внутрішніх справ України” (затвердженої Наказом МВС України від 5.04.2002 № 334), “Комплексної програми кадрової політики в органах і підрозділах внутрішніх справ і забезпечення законності і дисципліни на 2001-2005 роки” (затвердженої Наказом МВС України від 30.06.2001 р. № 515), інших нормативних документів, що спрямовані на збереження людського і професійного потенціалу органів внутрішніх справ, підвищення ефективності їх діяльності по охороні правопорядку і боротьбі зі злочинністю слід вивчити головні засади, форми та методи професійно-психологічної підготовки як особливого, вибірково-комплексного різновиду формування спеціаліста.

Тема 2. ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ КАРНОГО РОЗШУКУ.

Питання семінару:

1. Поняття особистості і діяльності в психології. Психологічні особливості особистості і діяльності працівника карного розшуку.
2. Адаптація працівників органів внутрішніх справ до професійної діяльності. Психологічні чинники професійної адаптації.
3. Поняття професіограми. Професіограма працівника карного розшуку.
4. Явище професійної деформації у працівників ОВС, її показники та чинники.

Література:

1. Васильєв В.Л. Юридическая психология. - М., 2000.
2. Лефтеров В.О., Тімченко О.В. Психологічні детермінанти загибелі та поранень працівників органів внутрішніх справ: Монографія. – Донецьк: ДІВС МВС України, 2002 – 324 с.
3. Ануфрієв М.І. Система підготовки та перепідготовки персоналу органів внутрішніх справ України // Вісник УніВС. - 1999. - № 8. - С. 8-14.
4. Бандурка О.М. Діяльність органів внутрішніх справ у надзвичайних ситуаціях. - Харків, 1993. – 212 с.
5. Бандурка О.М. Основи управління в органах внутрішніх справ: теорія, досвід, шляхи удосконалення. – Харків: Основа, 1996. –

398 с.

6. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А., Пономаренко В.А. Готовность к деятельности в напряженных ситуациях: Психологический аспект. – Минск: Изд-во университета, 1985. – 206 с.

7. Медведєв В.С. Проблеми професійної деформації співробітників органів внутрішніх справ (теоретичні та прикладні аспекти). – Монографія. – Київ: НАВСУ, 1996. – 192 с.

Реферати:

1. Модель особистості працівника карного розшуку.
2. Проблеми адаптації та становлення молодих фахівців в практичних органах внутрішніх справ.
3. Шляхи профілактики та корекції професійно-психологічної деформації працівників ОВС.

Питання для самоконтролю:

1. Чи є різниця в поняттях індивід, індивідуальність, особистість? В чому вона полягає?
2. Як у структурі особистості співвідносяться біологічні та соціальні фактори?
3. Що входить в поняття “спрямованість” особистості?
4. Що таке темперамент? Які існують типи темпераменту?
5. Що таке діяльність? В чому вона проявляється?
6. Які основні компоненти діяльності?
7. Які основні види діяльності?
8. Психологічні особливості діяльності співробітників ОВС.
9. Професійно-значимі якості співробітника ОВС та їх розвиток.
10. Професіограми провідних професій ОВС.
11. Явище професійної деформації та шляхи її подолання.

Методичні вказівки:

При вивченні теми доцільно навчитись застосовувати психологічні методи вивчення особистості суб'єктів оперативно-службової діяльності. Встановлювати сутність індивіда, особистості, як суб'єкта діяльності. Вивчити структуру особистості, біологічне і соціальне в особистості, світ психологічних явищ особистості.

Зокрема зосередити увагу на світоглядній основі, ціннісних орієнтаціях, мотиваційній сфері, психічних властивостях особистості. Визначити що собою являє соціальна, когнітивна (пізнавальна) комунікативна підструктури, розвинутий інтелект, гнучке, творче мислення, висока розумова працездатність, розвинені уява, інтуїція, комунікативна компетентність, здатність встановлювати і підтримувати емоційні контакти з учасниками спілкування., адекватна самооцінка, розвинутий самоконтроль. Психологічні особливості рішення працівником ОВС України організаційно-управлінських питань в умовах тривалих перевантажень.

Особливу увагу слід звернути на вивчення поняття професійної деформації працівників ОВС, її чинників і проявів. При визначенні шляхів можливостей профілактики і корекції професійної деформації принципово важливо виходити з того, що вона є результатом впливу сукупності детермінант. Ці детермінанти різняться за характером, інтенсивністю, тривалістю впливу. Центральним, визначальним напрямком тут виступає поступове зміщення акцентів у державній правоохоронній політиці і стратегії діяльності ОВС.

Тема 3. ПІЗНАВАЛЬНА ПІДСТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ КАРНОГО РОЗШУКУ.

Питання семінару:

1. Загальна характеристика психологічних пізнавальних процесів та їх прояв у професійній діяльності працівників карного розшуку.
2. Поняття, види відчуттів і сприйняття, їх значення у професійній діяльності працівників карного розшуку.
3. Спостережливість – необхідна якість співробітника ОВС.
4. Врахування закономірностей пам'яті, уяви і мислення в діяльності працівників карного розшуку.

Література:

1. Андросюк В.Г., Ромашко А.В. Педагогіка і психологія в діяльності органів внутрішніх справ. – К., 1988.
2. Богданов В.М. “Психологические особенности профессионального мышления”. – Омск , 1984.
3. Столярченко А.М. “Психологические и педагогические проблемы управления в ОВД». – М., 1982.

4. Васильєв В.Л. Юридична психологія. - М., 2000.
5. Костицький М.В. Введення в юридичну психологію. – К., 1990.
6. Основи психології /за ред. Киричука О.В., Роменця В.А. /К.,1995.
7. Чуфаровский Ю.В. Юридическая психология. - М., 1997.
8. Еникеев М.И. Юридическая психология. Учебник для вузов. – М.: Издательская группа НОРМА – ИНФРА, 1999. – 517с.

Реферати:

1. Мнемотехнічні прийоми (прийоми оперативного і правильного запам'ятовування).
2. Прийоми професійного мислення в оперативно-пошуковій діяльності працівників карного розшуку.
3. Поняття мови в діяльності працівників карного розшуку.

Питання для самоконтролю

1. Розвиток сенсорних, перцептивних, мнемічних та інтелектуальних процесів як необхідна умова діяльності працівника ОВС.
2. Особливості уваги і спостереження в типових ситуаціях службової діяльності.
3. Професійна пам'ять та її розвиток.
4. Операції мислення в діяльності працівників ОВС під час виконання службових завдань.
5. Прийоми оперативного та правильного запам'ятовування.
6. Прийоми професійного мислення в інформаційно-пошуковій діяльності працівників карного розшуку.

Методичні вказівки:

Під час вивчення теми слід дотримуватись вимог “Концепції психопрофілактичної роботи в органах внутрішніх справ України” (затвердженої Наказом МВС України від 5.04.2002 № 334), “Комплексної програми кадрової політики в органах і підрозділах внутрішніх справ і забезпечення законності і дисципліни на 2001-2005 роки” (затвердженої Наказом МВС України від 30.06.2001 р. № 515 спрямованих на формування у працівників ОВС психологічної готовності до впевнених дій в екстремальних ситуаціях, навичок комунікації і безпечної поведінки, а також на комплексне вирішення

професійних і психологічних проблем, що виникають у працівників ОВС.

Необхідно зосередити увагу на вивченні психічних пізнавальних процесах, відчуття, сприйняття, уваги, пам'яті, мислення, уяви, мови, спостереження, психологічного аналізу, - як складових формування необхідних професійних знань, навичок та вмінь працівників органів внутрішніх справ.

Тема 4. СПІЛКУВАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ КАРНОГО РОЗШУКУ (КОМУНІКАТИВНА ПІДСТРУКТУРА).

Питання семінару:

1. Поняття про спілкування, його основні засоби, функції та види.
2. Психологія спілкування працівника карного розшуку з різними категоріями громадян.
3. Техніка та прийоми спілкування працівника карного розшуку.
4. Психологічний аналіз поведінки працівників ОВС в конфліктних ситуаціях.

Література:

1. Андреева Г.М. Социальная психология. -М.: МГУ, 1980. —414 с.
2. Андросюк В.Г., Казміренко Л.І., Юхновець Г.О., Медведєв В.С. Професійна психологія в органах внутрішніх справ: загальна частина: Курс лекцій.- К.: Українська Академія внутрішніх справ, 1995. -111 с.
3. Бодалев А.А. Восприятие и понимание человека человеком. - М : МГУ. 1982.
4. Бородин И. Как сформировать команду. // Частный сыск, охрана, безопасность. 1994. №6. С. 20-27.
5. Большакова С.Е. Основы речевой культуры сотрудников органов внутренних дел. Вып. 6. М., 1992. -69 с.
6. Бородин Ф.М., Коряк Н.М. Внимание: конфликт! — Новосибирск. 1989.
7. Бандурка Л.Ф., Друзь В.А. Конфликтология: учебное пособие для ВУЗов. - Харьков: Университет Внутренних дел.1997. - 356с.
8. Карнеги Д. “Как приобретать друзей и воздействовать на

людей”. – К. 1994.

9. Пиз А. “Язык телодвижений”. – Н./ Новгород 1994.

10. Скотт Д.Г. Конфликты. Пути их преодоления. – К. 1991.

Реферати:

1. Характеристика невербальних засобів спілкування працівників карного розшуку.

2. Схеми поведінки співробітників ОВС з попередження конфліктів з в різних ситуаціях службової діяльності.

Питання для самоконтролю:

1. Психологічні особливості і умови спілкування в службовій діяльності.

1. Використання прийомів та методів ефективного професійного спілкування.

2. Моделі, стратегії та стилі спілкування працівників карного розшуку.

3. Поняття та характеристика невербальних засобів спілкування.

4. Бар'єри спілкування.

2. Особливості встановлення психологічного контакту та відносин довіри з об'єктами зацікавленості ОВС.

5. Розгляд основних ситуацій професійного спілкування.

6. Типологія конфліктів і особливості конфліктних ситуацій в діяльності ОВС.

7. Психологічні прийоми рішення конфліктних ситуацій в колективі ОВС.

8. Вироблення приблизних схем поведінки працівників ОВС щодо попередження конфліктів з різними типами особистостей в різних ситуаціях службової діяльності.

Методичні вказівки:

Вивчення теми слід розпочати з усвідомлення значення спілкування для сучасної професійної діяльності працівників ОВС. Оскільки особистість, з одного боку, - „продукт” соціальних зв'язків, з іншого - їх активний творець. Сам процес становлення людини як особистості, перетворення її в „соціальну людину” (соціалізація) неможливий без спілкування. Для розвиненої особистості воно стає потребою, а позбавлення такої можливості звичайно усвідомлюється

людиною як нестерпний тягар.

Слід уяснити, що походження спілкування, його соціальну природу і соціальні функції, зв'язок з іншими видами діяльності та з еволюцією людини. Розвиток спілкування був невід'ємний від розвитку первісної людини та йшов поряд з її трудовою діяльністю. Особливо необхідно зрозуміти комунікативну природу діяльності працівників міліції, психологію спілкування з різними категоріями громадян, процесуальні форми професійного спілкування, психологічні засоби впливу в процесі спілкування (зараження, навіювання, наслідування, чутки та ін.).

Додатково пропонується вивчити моделі, стратегії, техніки, прийоми та стилі спілкування працівників міліції, застосування стратегій та стилів спілкування в діяльності працівників ОВС.

Тема. 5. ПСИХОЛОГІЯ ПОТЕРПІЛОГО

Питання семінару:

1. Загальна психологічна характеристика потерпілого.
2. Жертва як похідна незахищеності, девіантності й агресії.
3. Дослідження й аналіз особистості потерпілого.
4. Психічні особливості показань потерпілих та їх врахування у діяльності працівників карного розшуку.

Література:

1. Васильев В.Л. Юридическая психология. - М., 2000.
2. Кучинский А.В. Преступники и преступления с древности до наших дней. Антология наемного убийства: Энциклопедия: Сталкер, 1997. - 432с.
3. Франк Л.В. Виктимология и виктимность. - Душанбе, 1972. - 148с.
4. Франк Л.В. Потерпевшие от правонарушений и проблемы советской криминологии. – Душанбе, 1977. – 266 с.
5. Христенко В.Е. Психология жертвы. – Харьков, 2001.
6. Кудрявцев В.Н. Правовое поведение: норма и патология.- М.1980.
7. Ратинов О.Р., Ефремова Г.Ф. Правовая психология и преступное поведение. - М.1984.
8. Линдер И.Б., Нечипоренко О.М., Титков С.А. По ту сторону зеркала /на правах рукописи. - М.: Международная

контртеррористическая тренинговая Ассоциация, издательская фирма «Кумир». - 1997.-511с.

9. Чуфаровский Ю.В. Юридическая психология. - М., 1997.

Реферати:

1. Сексуальні аспекти віктимної психології.
2. Історія віктилогічних досліджень.

Питання для самоконтролю:

1. Загальна психологічна характеристика жертви злочину.
2. Поняття віктимності.
3. Методики дослідження особистості потерпілого.
4. Відношення потерпілого до встановлення істини.
5. Особливості роботи з потерпілим.
6. Свідчення потерпілого як джерело доказу.
7. Відмінність свідчень потерпілого від показань свідків злочину.

Методичні вказівки:

Під час вивчення теми слід враховувати, що психологія потерпілого пов'язана з кримінальним правом, кримінологією, кримінальним процесом, психологією особистості тощо.

Необхідно зазначити, що чим значніше роль поведінки потерпілого в походженні злочину, тим менш інтенсивна антисоціальна орієнтація особистості злочинця. У злочинах проти особистості така залежність виступає найбільше яскраво, тому, що в психологічному механізмі здійснення злочину більшого значення набувають емоції злочинця, що зростають іноді до ступеня афекту, тому що вплив потерпілого сприймається їм крізь призму особистої значимості.

Вивчаючи навчальний матеріал треба мати на увазі, що близько 75-80% злочинів проти особистості відбуваються з потерпілим пов'язаним із злочинцем родинними, службовими, інтимними й іншими близькими відносинами, і злочин, як правило, є кінцевою фазою конфлікту, що виникає у результаті цих відносин. Глибокі психологічні дослідження особистості потерпілого і злочинця дають можливість виявити причини й умови конфліктної ситуації і намітити шляхи подолання.

Тема 6. ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ ЗЛОЧИНЦЯ.

Питання семінару:

1. Соціальна норма і характеристика соціальних відхилень. Психологічний механізм злочинного відхилення від соціальних норм поведінки.
2. Мотивація злочинної поведінки.
3. Планування та ухвалення рішення про здійснення злочину, і його здійснення.
4. Особливості особистості злочинця. Психологічні типи злочинців і їх врахування у діяльності працівника карного розшуку.

Література:

1. Антонян Ю.М., Эминов В.Е. Психология преступника и расследование преступлений. – М. 1996.
2. Костенко О.М. Криминальное своеволие. – К. 1990.
3. Кудрявцев В.Н. Правовое поведение: норма и патология.- М.1980.
4. Ратинов О.Р., Ефремова Г.Ф. Правовая психология и преступное поведение. - М.1984.
5. Андросюк В.Г., Ромашко А.В. Педагогіка і психологія в діяльності органів внутрішніх справ. – К., 1988.
6. Основи психології /за ред. Киричука О.В., Роменця В.А. /К.,1995.
7. Чуфаровский Ю.Ф. Психология в оперативно-розыскной деятельности. - М., 1996.
8. Чуфаровский Ю.В. Юридическая психология. - М., 1997.
9. Столяренко А.М. Визуальная психодиагностика криминальных признаков личности // Прикладная юридическая психология. Под ред. А.М. Столяренко.- М., 2001.

Реферати:

1. Психологічний портрет насильницького типу злочинця.
2. Психологічні особливості злочинців професіоналів і рецидивістів.

Питання для самоконтролю:

1. Психологічний аналіз причин і умов, що сприяють

формуванню особистості злочинця.

2. Відчуження особистості як джерело злочинної поведінки.
3. Злочинність як кримінально-психологічне явище.
4. Кримінально-психологічний портрет особистості.
5. Психологічні типи злочинців.
6. Способи здійснення злочинного діяння.
7. Психологія вини.
8. Соціально-психологічні аспекти юридичної відповідальності.

Методичні вказівки:

Під час вивчення теми щодо психології злочинця слід враховувати, що особистість злочинця - сукупність типологічних якостей індивіда, що обумовили зроблене їм злочинне діяння. Характеризувати особистість злочинця - виходить, досліджувати і визначити типологічні криміногенно значимі якості індивіда.

Необхідно вивчити психологічні особливості особистості взагалі, активність якої виявляється в характерних для особистості мотивах поведінки, установках і способах дії, ширше - у різноманітній діяльності, спрямованій на перетворення навколишньої дійсності. Активність особистості знаходить вираження в життєвій позиції, що людина займає, усвідомлюючи своє положення і місце в житті. В цьому розумінні важливою для засвоєння психологічних аспектів діяльності працівників карного розшуку є розгляд та вивчення психології особистості злочинця з різних площин.

Дослідження показують, що деформація поведінки бере свої джерела в дефектах мотивації особистості. Вивчення злочинної поведінки неминуче приводить до розгляду його мотивів. Спонукальними силами в злочинній поведінці виступають численні стани і властивості особистості: інтереси, почуття, погляди, переконання, ціннісні орієнтації, світогляд, ідеали, звички. Визначення мотиву розкривається в таких поняттях як «спонукання», «причина, що спонукає», «психологічна причина», «внутрішнє спонукання, внутрішня сила» та ін. Виявлення мотиву веде до розкриття значеннєвого змісту злочинних дій. Одночасно мотив є одним із ознак, що характеризують особистість. Основне місце в мотивації злочинної поведінки займають потреби особистості.

Тема 7. ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИННОЇ ГРУПИ.

Питання семінару:

1. Поняття групи в психологічній науці. Психологічна характеристика великих і малих груп.
2. Психологія здійснення злочину в складі злочинної групи. Типологія злочинних груп.
3. Психологія організованої злочинності.
4. Юрба як суб'єкт позаколективної поведінки. Види юрби і її особливості.

Література:

1. Ануфрієв М.І., Соболев В.О., Мартиненко О.А., Кобзін Д.О. Соціально-психологічний аналіз дисципліни в адміністративній службі міліції: Науково-практичний посібник / За заг. ред. проф. О.М Бандурки. – Харків: УніВС, 1998.- 92 с.
2. Васильєв В.Л. Юридическая психология. - М., 2000.
3. Хоменко О. Язык блатных: Энциклопедический синонимический словарь, т.1, т.2, К.: «Форт-М»; 1997. – 527с.
4. Костицький М.В. Введення в юридичну психологію. – К., 1990.
5. Основи психології /за ред. Киричука О.В., Роменця В.А. /К.,1995.
6. Еникеев М.И. Юридическая психология. Учебник для вузов. – М.: Издательская группа НОРМА – ИНФРА, 1999. – 517 с.

Реферати:

1. Конфлікти в злочинних групах.
2. Психологічні закономірності злочинних угруповань і їх облік у діяльності працівників карного розшуку.
3. Психологічні прийоми і методи нейтралізації агресивної юрби.

Питання для самоконтролю:

1. У чому сутність і особлива соціальна небезпека групових злочинів?
2. У чому полягають функції організатора (ватажка) злочинних об'єднань?

3. Джерела конфліктів злочинної групи?
4. Група у кримінальному середовищі.
5. Стан і тенденції розвитку організованої злочинності в Україні.
6. Організована злочинна група: загальний психологічний портрет.
7. Психологічні особливості окремих організованих злочинних груп.
8. Психологічні особливості злочинності неповнолітніх.
9. Психологічні аспекти групових злочинів неповнолітніх.
10. Запобігання паніки, масових безчинств, конфліктів на національній основі, в районах стихійних та інших лих.

Методичні вказівки:

Під час вивчення теми необхідно врахувати, що існує багато видів злочинів для здійснення яких зацікавлені особи поєднують свої зусилля. У таких об'єднаннях діють загальні закономірності групової поведінки людей.

Головне слід зрозуміти, що сьогодні немає ні в кого сумнівів у тім, що організована злочинність в Україні й інших країнах СНД згуртувала тисячі людей, озброїла їх, нагромадила величезний капітал, знайшла солідну базу у вигляді комерційних структур різної організаційно-правової форми, великі міжнародні зв'язки і може оперативно пристосовуватися у своїх злочинних цілях до нових змін у соціально-економічній сфері. Організована злочинність проникнула у всі рівні представницької, виконавчої, правоохоронної влади, обплутавши її павутиною корупції, висунувши своїх представників на керівні посади, і зайняла своє - причому далеко не останнє місце в керуванні державою.

Додатково пропонується вивчити дослідження, якими встановлено, що чим організованіше група, тим значніше заподіяний нею збиток, тим більше зухвало вона діє, тим небезпечніше вчинені нею злочини, тим вище її кримінальна активність. Викрити і довести провину учасників організованих груп досить складно.

Вивчаючи питання теми необхідно усвідомити потребу в серйозному науковому вивченні структурних утворень організованої злочинності. Теоретичне осмислення проблеми припускає вивчення цілої системи понять і критеріїв, таких, наприклад, як: рівень організованості; положення злочинного утворення в державному і

суспільному просторі; з чим стикається, відкіля бере ресурси, як формується структура організованого злочинного формування.

Тема 8. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УБИСТВА ТА ЙОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.

Питання семінару:

1. Загальний підхід до проблеми убивств: психологічний аспект.
2. Типологія і способи убивств.
3. Мотиви здійснення убивств і їхній системний аналіз.
4. Психологічний профіль і типологія убивць.
5. Психологічні особливості розслідування злочинів, пов'язаних з убивством.

Література:

1. Антонян А.А. - Психология убийства - М-97 г.
2. Гитин В., Хигир Б. Анатомия криминала. Убийство. Изнасилование. - Харьков: «Паритет», 1996. - 416с.
3. Дубягин С.О. - Пособие по поиску и расследованию неочевидных убийств. - М-97.
4. Андросюк В.Г., Ромашко А.В. Педагогіка і психологія в діяльності органів внутрішніх справ. – К., 1988 р.
5. Васильев В.Л. Юридическая психология. - М., 2000.
6. Еникеев М.И. Основы общей и юридической психологии. - М., 1996 р.
7. Чуфаровский Ю.Ф. Психология в оперативно-розыскной деятельности. - М., 1996 р.

Реферати:

1. Особистість убивці: співвідношення соціального і біологічного.
2. Психологія серійних убивств.
3. Судово-психологічна експертиза при розслідуванні убивств.

Питання для самоконтролю:

1. Вбивство як суспільне явище.
2. Розмаїття насильств.
3. Проведення оцінки зовнішності людини.
4. Типологія і способи убивств.

5. Особистість убивці: співвідношення соціального і біологічного.

6. Психологія і типологія серійних убивств.

Методичні вказівки:

Під час вивчення теми необхідно визначити, чи можна дати не правове визначення убивства? Це досить складна задача, навіть якщо враховувати, що переважна більшість людства засуджує такий злочин. Утім, у роки всеохватного божевілля навіть у, здавалося б, цивілізованих країнах убивства заохочувалися, ставали найактивнішим елементом державної політики, особливо часто у відношенні масових жертв - націй, народностей, окремих соціальних груп, причому досить численних.

Слід вивчити відношення держави, суспільства, моралі і закону в історичному розвитку до убивства, яка система цінностей у даній країні панує, який рівень її гуманістичного розвитку і є чи такий розвиток узагалі.

Особливо необхідно зосередити увагу на загальному підході до проблеми убивств, питаннях пов'язаних з типологією і способами убивств, мотивами здійснення цього злочину. І саме головне - психологічних особливостях розслідування злочинів, пов'язаних з убивством.

Тема 9. ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЙ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ.

Питання семінару:

1. Поняття екстремальності. Екстремальні фактори в правоохоронній діяльності.

2. Види екстремальних і травмонебезпечних ситуацій, їхні психологічні прояви у працівників ОВС.

3. Система підготовки працівників ОВС до дій в екстремальних умовах.

4. Психологія особистої безпеки працівників карного розшуку.

5. Передінцидентний менеджмент у діяльності ОВС.

6. Професійно-психологічна підготовка.

Література:

1. Лефтеров В.О., Тімченко О.В. Психологічні детермінанти

загибелі та поранень працівників органів внутрішніх справ: Монографія. – Донецьк: ДІВС МВС України, 2002 – 324 с.

2. Забезпечення особистої безпеки працівників органів внутрішніх справ при виконанні службових обов'язків: Науково-практичні рекомендації / Г.О. Юхновець, В.Г. Андросюк, Л.І. Казміренко та ін. / Під ред. М.І. Ануфрієва, Я.Ю. Кондратьєва. – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 1999. – 72 с.

3. Ануфрієв М.І. Система підготовки та перепідготовки персоналу органів внутрішніх справ України // Вісник УніВС. - 1999. - № 8. - С. 8-14.

4. Бандурка О.М. Діяльність органів внутрішніх справ у надзвичайних ситуаціях. - Харків, 1993. – 212 с.

5. Буданов А.В. Педагогика личной безопасности сотрудников ОВС. Учебно-методическое пособие. М.: РИО МВД, 1996. - 42с.

6. Анікіна Н.В., Біленчук П.Д. , Зубань М.А. , Ромашко А.В. Психологічна експертиза в слідчій практиці. – К., 1993.

Реферати:

1. Психічна саморегуляція працівників карного розшуку в екстремальних ситуаціях.

2. Психологічний тренінг, теорія і практика застосування в правоохоронній діяльності.

Питання для самоконтролю:

1. Поняття екстремальності, екстремальної ситуації.

2. Психологічні прояви екстремальних умов.

3. Травмонебезпечні ситуації.

4. Психологічна стійкість до різних складних факторів службової діяльності.

5. Передінцидентний менеджмент у діяльності ОВС.

6. Прийоми психічної саморегуляції працівників карного розшуку в екстремальних ситуаціях.

Методичні вказівки:

При вивченні теми передбачається обов'язкове засвоєння курсантами основних факторів екстремальності правоохоронної діяльності, розуміння основних принципів, методології, структури екстремальної підготовки.

Особливо слід врахувати сучасні вимоги керівних документів,

зокрема Указу Президента України від 06.02.2003 № 84/2003 “Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією”, “Концепції психопрофілактичної роботи в органах внутрішніх справ України” (затвердженої Наказом МВС України від 5.04.2002 № 334), “Комплексної програми кадрової політики в органах і підрозділах внутрішніх справ і забезпечення законності і дисципліни на 2001-2005 роки” (затвердженої Наказом МВС України від 30.06.2001 р. № 515), інших нормативних документів, що спрямовані на збереження людського і професійного потенціалу органів внутрішніх справ, підвищення ефективності їх діяльності по охороні правопорядку і боротьбі зі злочинністю слід вивчити головні засади, форми та методи професійно-психологічної підготовки як особливого, вибірково-комплексного різновиду формування спеціаліста.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Соціально-психологічні фактори діяльності працівників органів внутрішніх справ.
2. Юридична психологія як основа курсу професійної психології працівників ОВС.
3. Предмет, завдання і методи юридичної психології.
4. Значення психологічної підготовки працівників карного розшуку.
5. Історія розвитку й етапи формування юридичної психології як прикладної галузі психології.
6. Юридична та професійна психологія працівників карного розшуку в системі різноманітних наукових галузей.
7. Структура, функції, мета та завдання курсу „Юридичної та професійної психології працівників карного розшуку”.
8. Форми та методи психологічної підготовки працівників ОВС.
9. Поняття особистості і діяльності в психології. Психологічні особливості особистості і діяльності працівника карного розшуку.
10. Адаптація працівників органів внутрішніх справ до професійної діяльності. Психологічні чинники професійної адаптації.
11. Поняття професіограми. Професіограма працівника карного розшуку.
12. Явище професійної деформації у працівників ОВС, її показники та чинники.
13. Модель особистості працівника карного розшуку.
14. Проблеми адаптації та становлення молодих фахівців в практичних органах внутрішніх справ.
15. Шляхи профілактики та корекції професійно-психологічної деформації працівників ОВС.
16. Загальна характеристика психологічних пізнавальних процесів та їх прояв у професійній діяльності працівників карного розшуку.
17. Поняття, види відчуттів і сприйняття, їх значення у професійній діяльності працівників карного розшуку.
18. Спостережливість – необхідна якість співробітника ОВС.
19. Врахування закономірностей пам’яті, уяви і мислення в діяльності працівників карного розшуку.
20. Мнемотехнічні прийоми (прийоми оперативного і правильного запам’ятовування).

21.Прийоми професійного мислення в оперативно-пошуковій діяльності працівників карного розшуку.

22.Поняття мови та її використання в діяльності працівників карного розшуку.

23.Операції мислення в діяльності працівників ОВС під час виконання службових завдань.

24.Поняття про спілкування, його основні засоби, функції та види.

25.Психологія спілкування працівників карного розшуку з різними категоріями громадян.

26.Техніка та прийоми спілкування працівників карного розшуку.

27.Психологічний аналіз поведінки працівників ОВС в конфліктних ситуаціях.

28.Поняття та характеристика невербальних засобів спілкування.

29.Психологічні прийоми вирішення конфліктних ситуацій в колективі ОВС.

30.Загальна психологічна характеристика потерпілого.

31.Жертва як похідна незахищеності, девіантності й агресії.

32.Дослідження й аналіз особистості потерпілого.

33.Психічні особливості показань потерпілих та їх врахування у діяльності працівників карного розшуку.

34.Сексуальні аспекти віктимної психології.

35.Історія віктилогічних досліджень.

36.Соціальна норма і характеристика соціальних відхилень. Психологічний механізм злочинного відхилення від соціальних норм поведінки.

37.Мотивація злочинної поведінки.

38.Планування та ухвалення рішення про здійснення злочину, і його здійснення.

39.Особливості особистості злочинця. Психологічні типи злочинців і їх врахування у діяльності працівників карного розшуку.

40.Психологічний портрет насильницького типу злочинця.

41.Психологічні особливості злочинців професіоналів і рецидивістів.

42.Злочинність як кримінально-психологічне явище.

43.Соціально-психологічні аспекти юридичної відповідальності.

44.Поняття групи в психологічній науці. Психологічна

характеристика великих і малих груп.

45. Психологія здійснення злочину в складі злочинної групи. Типологія злочинних груп.

46. Психологія організованої злочинності.

47. Юрба як суб'єкт позаколективної поведінки. Види юрби і її особливості.

48. Конфлікти в злочинних групах.

49. Психологічні закономірності злочинних угруповань і їх облік у діяльності працівників карного розшуку.

50. Психологічні прийоми і методи нейтралізації агресивної юрби.

51. Сутність і особлива соціальна небезпека групових злочинів.

52. Психологічні аспекти групових злочинів неповнолітніх.

53. Загальний підхід до проблеми убивств: психологічний аспект.

54. Типологія і способи убивств.

55. Мотиви здійснення убивств і їхній системний аналіз.

56. Психологічний профіль і типологія убивць.

57. Психологічні особливості розслідування злочинів, пов'язаних з убивством.

58. Особистість убивці: співвідношення соціального і біологічного.

59. Психологія серійних убивств.

60. Судово-психологічна експертиза при розслідуванні убивств.

61. Поняття екстремальності. Екстремальні фактори в правоохоронній діяльності.

62. Види екстремальних і травмонебезпечних ситуацій, їхні психологічні прояви у працівників ОВС.

63. Система підготовки працівників ОВС до дій в екстремальних умовах.

64. Психологія особистої безпеки працівників карного розшуку.

65. Передінцидентний менеджмент у діяльності ОВС.

66. Психічна саморегуляція працівників карного розшуку в екстремальних ситуаціях.

67. Психологічний тренінг, теорія і практика застосування в правоохоронній діяльності.

68. Психічна саморегуляція працівників карного розшуку в екстремальних ситуаціях.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Концепція психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ України. Затверджена рішенням Колегії МВС України від 03.02.97 р. № 2 КМ/2.
2. Положення про службу психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ України. Затверджено наказом МВС України від 28.06.97 р. № 423.
3. Концепція психопрофілактичної роботи в органах внутрішніх справ України. Затверджена наказом МВС України від 05.04.2002 року, № 334.
4. Про заходи щодо реорганізації служби психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ України. Наказ МВС України від 05.04.2002 року, № 335.
5. Андреева Г.М. Социальная психология. -М.: МГУ, 1980. - 414с.
6. Андросюк В.Г., Казміренко Л.І., Юхновець Г.О., Медведев В.С. Професійна психологія в органах внутрішніх справ: загальна частина: Курс лекцій. - К.: Українська Академія внутрішніх справ, 1995. -111 с.
7. Антонян Ю.М. Психология преступника и расследование преступлений. - М.,1996.
8. Артамонов А. Системы контроля доступа // Частный сыск, охрана, безопасность. 1994. №5. С. 68-74.
9. Авдеев В.В. Психологические основы повышения эффективности деятельности работников органов внутренних дел в экстремальных ситуациях. - М.-РИОМВД, 1988.-46с.
10. Андреев Н.В. Психологическое обеспечение переговорной деятельности сотрудников ОВС в экстремальных условиях. - М.; Академия МВД России, 1997.-72с.
11. Бородкин Ф.М., Коряк Н.М. Внимание: конфликт. - Новосибирск: Наука, 1989.-186 с.
12. Буданов А.В. Педагогика личной безопасности сотрудников ОВС. Учебно-методическое пособие. М.: РИО МВД, 1996. - 42с.
13. Большакова С.Е. Основы речевой культуры сотрудников органов внутренних дел. Вып. 6. М., 1992. -69с.

14. Бурлачук Л.Ф., Морозов С.М. Словарь-справочник по психологической диагностики. К.: Наукова думка. -1989. - 183с.
15. Бандурка Л.Ф., Друзь В.А. Конфликтология: учебное пособие для ВУЗов. - Харьков: Университет Внутренних дел.1997. - 356с.
16. Беседин А.Н., Липатов И.И., Тимченко А.В., Шапарь В.Б. Книга практического психолога. Часть II. (Худож. оформитель В.М. Толдин). - Х.: РИП «Оригинал», фирма «Фортуна - Пресс», -1996.-424с.
17. Васильев В.Л. Психология следственных действий.: Учебное пособие. - К., 1996.-43с.
18. Гримак Л.Н. Резервы человеческой психики: Введение в психологию активности. - М.: Политиздат, 1987. - 286с.
19. Гримак Л.П. Гипноз и преступность. - М.: Республика, 1997. - 304с.
20. Гитин В., Хигир Б. Анатомия криминала. Убийство. Изнасилование. - Харьков: «Паритет», 1996. - 416с.
21. Духов В.Е. Экономическая разведка и безопасность бизнеса. - К.: ИМСО МО Украины, НВФ «Студцентр», 1997. - 175с.
22. Делікатний С.К. Професійно-психологічна підготовка працівників органів внутрішніх справ. Інформаційний бюлетень №3. РНМЦ МВС України. - К.: 1995.-52-55С.
23. Забезпечення особистої безпеки працівників органів внутрішніх справ при виконанні службових обов'язків: Науково-практичні рекомендації / Г.О. Юхновець, В.Г. Андросюк, Л.І. Казміренко та ін. / Під ред. М.І.Ануфрієва, Я.Ю. Кондратьєва. – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 1999. – 72 с.
24. Еникеев М.И., Черных Э.А. Психология следователя. Практикум по юридической психологии. - М., 1988. - 157с.
25. Коновалова В.Е. Правовая психология: Учебное пособие. Харьков: Основа, 1990.-198 с.
26. Карнеги Д. Как завоевать друзей и оказывать влияние на людей. Пер. с англ. (общ. ред. и предисл. Зинченко В.П., Жукова Ю.М.: Мн.: Беларусь. 1990.-670с.
27. Комиссаров В.С. Терроризм, бандитизм, захват заложников и другие тяжкие преступления против безопасности общества. По новому УК РФ. - М.: Изд-во Кросна-Лекс. - 1997.-160с.
28. Костин Ю. Безопасность личности: Похищение людей. Как себя вести, если ваш ближайший друг попал в беду. - М.: Олма -

Пресс, 1997.-62с.

29. Коновалова В.Е. Правовая психология. Учебное пособие. - Харьков, 1990.

30. Костицкий М.В. Введение в юридическую психологию: методологические и теоретические проблемы. - К.: Выща шк., 1990. - 259с.

31. Криминалистическое обеспечение деятельности криминальной милиции и органов предварительного расследования. / Под ред. проф. Т. В. Аверьяновой и проф. Р.С. Белкина. - М.; 1997. - 400с.

32. Кучинский А.В. Преступники и преступления с древности до наших дней. Антология наемного убийства: Энциклопедия: Сталкер, 1997. -432с.

33. Лихолоб В.Г, Филонов В.П., Коваленко О.И. Михайлов А.Е. Криминология: Учебник для учебных заведений МВД Украины. Под ред. В.Г. Лихолоба и В.П. Филонова, - Киев - Донецк, 1997.-398с.

34. Методы диагностики и развития психологического потенциала руководителей органов внутренних дел. / Учебно-методическое пособие. - М., 1996.-130 с.

35. Модестов Н.С. Маньяки... Слепая смерть: Хроника серийных убийств. - М.: Изд-во Надежда-1, 1997. - 288с.

36. Малеев В.А. Психофизиологическая саморегуляция. - Ростов-на-Дону, 1980.-89с.

37. Медведев В.С. Проблеми професійної деформації співробітників органів внутрішніх справ (теоретичні та прикладні аспекти). - К.: МВС України НАВСУ, 1997.-191с.

38. Новиков В.С. Профессиональная обученность сотрудников милиции к действиям в условиях, связанных с применением газового оружия самообороны в целях нейтрализации физических лиц, и ее организация: лекция. - М.: Академия МВД России, 1996. - 30с.

39. Плиско В.И. Формирование у сотрудников устойчивого психомоторного состояния к внешним проявлениям опасности. - К.: РИО МВД Украины, 1991.-128с.

40. Психология. Словарь /Под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского - 2-е изд., испр. и доп. - М.: Политиздат, 1990. - 494с.

41. Психология и педагогика в правоохранительной деятельности органов внутренних дел. Учебное пособие/под ред. И.Д. Мариновской. - М.: МЮСТ МВД России, изд-во «Щит-М», 1997. - 176с.

42. Психологические особенности поведения работников милиции в конфликтных ситуациях: Научно-практическое пособие / Под ред. Г.Г. Романовича. -Мн, 1988. -66с.

43. Рабочая книга практического психолога: технология эффективной профессиональной деятельности (пособие для специалистов, работающих с персоналом). - М.: Издательский дом «Красная площадь», 1966.-400с.

44. Словник термінів з юридичної психології/ В.Г. Андросюк, В.Ю. Воробйова, Л.І. Казміренко, Я.Ю. Кондратьєв, А.В. Ромашко, Г.О. Юхновець / Під ред. Я.Ю Кондратьєва. - Київ: Національна академія внутрішніх справ України, 1997.-120с.

45. Столяренко А.М. Психологическая подготовка. Методические рекомендации. М., 199. - 70с. 159.

46. Судебная психиатрия: Учебник / Под ред. Г.В. Морозова. - М.: Юрич. лит; 1997.-256С.

47. Фрейд З. Введение в психоанализ. Лекции. М.: Наука.-1989.-455с.

48. Хоменко О. Язык блатных: Энциклопедический синонимический словарь, т.1, т.2, К.: «Форт-М»; 1997. – 527 с.

49. Цвилюк Г. Школа безопасности, или Как вести себя в экстремальных ситуациях. М.: НПО «Образование», 1997. - 192с.

50. Чуфаровский Ю.В. Юридическая психология. - М., 1997.

51. Школа выживания, обеспечение безопасности жизнедеятельности: Учебное пособие. - Ростов-на-Дону: «Феникс», 1996. - 636с.

52. Экономический порядок и криминальная конкуренция: Научно-учебное пособие. - Челябинск-Сан-Франциско: МГУК - ВМІ, 1996. - 260с.

53. Юридична психологія. (Альбом схем з коментарями); Навч. посібник. - К.: Національна академія внутрішніх справ України, 1997. - 56с.

54. Яковенко С.І. Яковенко Т.Н. Психічна стійкість військовослужбовців до впливу екстремальних чинників // Метод, рек. - К.: КВП, 1997. - 44с.

55. Думко Ф.К., Запорожцева Г.Є. Професійно-психологічна підготовка співробітників ОВС. – Одеса, 2000.

56. Запорожцева Г.Є. Професійно-психологічна підготовка дільничних інспекторів. – Одеса, 2000.

57. Куличенко В.В., Столбовой В.П. Профессиональная

деформация сотрудников уголовного розыска: сущность и пути профилактики. – К., 1990.

58. Медведєв В.С. Професійна психологічна підготовка // Робоча книга пенітенціарного психолога. Під заг.ред. В.М. Синьова, В.С. Медведєва. – К., 2000.

59. Постоев В.И., Туманов В.Д. Тренинг профессиональной наблюдательности, внимания и памяти сотрудников органов внутренних дел. – М., 1996.

60. Столяренко А.М. Визуальная психодиагностика криминальных признаков личности // Прикладная юридическая психология. Под ред. А.М. Столяренко.- М., 2001.

61. Столяренко А.М. Психология профессионального общения установление контакта и доверительных отношений. // Прикладная юридическая психология. Под ред. А.М. Столяренко. – М., 2001.

62. Тутушкина М.К. Общение и межличностные отношения. // Практическая психология. Под ред. М.К. Тутушкиной. – М.- СПб., 1997.

63. Хрящева Н.Ю., Макшанов С.И. Тренинг партнерского общения.// Психогимнастика в тренинге. Под ред. Н.Ю. Хрящевой. – СПб., 2000.

Подписано к печати 04.02.2004. Формат 60х84 1/16.
Усл. печ. л. 2,35. Печать лазерная. Заказ №_____ Тираж 300 экз.

Отпечатано в типографии ООО «Норд Компьютер»
На цифровом лазерном издательском комплексе Rank Xerox DocuTech 135
Адрес: г. Донецк, б. Пушкина, 23. Телефон: (062) 337-43-06.